

BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH

WPE. 2023 -04- 25

ZAL. NR

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
MARIAN BANAŚ

KPK-KPP.070.4.2023

Warszawa, 20 kwietnia 2023 r.

Pan
Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

W nawiązaniu do pisma Pana Rzecznika z dnia 7 kwietnia 2023 r, adresowanego do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, i wcześniejszych pism¹ przekazanych Najwyższej Izbie Kontroli do wiadomości informuję, że z uwagą zapoznałem się z przedstawionymi problemami niezgodności przepisów inwigilacyjnych ze standardami konstytucyjnymi oraz międzynarodowymi i europejskimi, a także tendencjami do rozszerzania uprawnień do niejawnego pozyskiwania informacji o jednostkach w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych różnych służb państwa.

Podzielam obawy Pana Rzecznika co do możliwości nadużywania prawa w stosunku do obywateli w przypadku podejmowania wobec nich działań operacyjnych oraz pozyskiwania informacji na ich temat. Ta ingerencja może stanowić ograniczenie praw i wolności konstytucyjnych. Niewątpliwie takie działania miały miejsce w przypadku wykorzystywania w toku kontroli operacyjnej oprogramowania szpiegowskiego Pegasus.

W szczególności wskazać tu trzeba prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, które gwarantuje każdemu art. 47 Konstytucji RP. Przejawia się ono w tym, że państwo zobowiązane jest do ochrony różnych aspektów prywatności jednostki wymienionych w przepisie przed zagrożeniem pochodzącym od innych podmiotów. Natomiast art. 49 Konstytucji RP zapewnia wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się, a ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony. Art. 51 ust. 2 Konstytucji RP zakazuje władzom publicznym pozyskiwania, gromadzenia i udostępniania innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym, a informacjami niezbędnymi są te, których posiadanie przez organ warunkuje możliwość realizacji przyznaných mu kompetencji. Są to więc informacje niezbędne dla organu i pozyskiwane w granicach jego kompetencji².

Z powyższych przepisów wynika, że jednostka na podstawie przepisu ustawy powinna wiedzieć, kto i w jakim zakresie, w tym czasowym, ma prawo do niejawnego ingerencji w sferę jej prywatności. Jak zauważyła Kancelaria Senatu – Biuro Legislacyjne „Jeżeli chodzi przy tym o przedmiotowe przesłanki zarządzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, to aby można było mówić o zachowaniu standardu konstytucyjnego, ustawodawca winien zdefiniować zamknięty i możliwie wąski katalog poważnych przestępstw uzasadniających tego typu ingerencję w status jednostki. Aczkolwiek nie jest konieczne wskazanie „typów przestępstw” przez odwołanie się do konkretnych przepisów ustawy karnej, a za wystarczające należy uznać w tym zakresie określenie przestępstw ich nazwą rodzajową. Tyle że to określenie musi być dostatecznie jednoznaczne.”³.

Potrzeba jest także wprowadzenia obowiązku poinformowania jednostki o podjętych wobec niej działaniach operacyjno-rozpoznawczych oraz pozyskaniu informacji na jej temat, i to – jak wskazał Trybunał Konstytucyjny

¹ Pisma Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia: 13.01.2022 r., 13.07.2022 r. i 06.01.2023 r.

² Tuleja Piotr. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz wyd. II. Lex/el.2021.

³ Informacja prawna o wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r. (K 23/11) dotyczącym kontroli operacyjnej stosowanej przez służby policyjne i ochrony państwa.

w wyroku w sprawie o sygn. akt K 23/11⁴ – bez względu na to, były to osoby podejrzane o naruszenie prawa, czy osoby postronne, które przypadkowo stały się obiektem kontroli. Posiadanie tej informacji jest bowiem warunkiem skorzystania przez jednostkę z prawa dostępu do dotyczących jej urzędowych dokumentów i zbiorów danych oraz z prawa żądania sprostowania i usunięcia informacji nieprawdziwych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą, które to prawa gwarantują odpowiednio art. 51 ust 3 i ust. 4 Konstytucji RP.

W mojej ocenie, również ważną kwestią, którą Pan Rzecznik poruszył, jest ochrona tajemnicy zawodowej, w tym adwokackiej w postępowaniu karnym, ze względu na szczególny charakter tej tajemnicy. Między oskarżonym a obrońcą powstaje bowiem wyjątkowa więź, która uzależniona jest od możliwości poufnego porozumienia się.

Uznaję, jak Pan Rzecznik, potrzebę prowadzenia działań operacyjno-rozpoznawczych motywowanych względami bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Działania te powinny być jednak prawnie umocowane i podejmowane zgodnie z zasadą proporcjonalności wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, jak podniósł Trybunał Konstytucyjny w wyroku w sprawie o sygn. akt K 4/04⁵. Podzielam również zdanie, że niejawną ingerencja w wolności i prawa człowieka i obywatela, ma stanowić w demokratycznym państwie środek ostateczny. Tym samym brak wyznaczenia ścisłych granic niejawnego ingerencji prowadzi do ryzyka nadużyć i może stanowić zagrożenie demokratycznych mechanizmów sprawowania władzy.

Natomiast nawiązując do kwestii powołania Inspektoratu Wewnętrznej Służby Więziennej⁶ z dniem 14 grudnia 2022 r.⁷ w ustawie z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej⁸, należy wskazać, że nadano jemu szerokie uprawnienia, jako służbie specjalnej podległej bezpośrednio Ministrowi Sprawiedliwości. Zajmuje się ona rozpoznawaniem, zapobieganiem i wykrywaniem przestępczości popełnianej przez osadzonych, funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz inne osoby przebywające na terenie zakładów karnych lub aresztów śledczych oraz inne osoby przebywające poza terenem zakładów karnych albo aresztów śledczych, których przestępstwo pozostaje w ścisłym związku z przestępstwami osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych bądź funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Katalog osób objętych potencjalnym działaniem tej nowej służby jest zatem bardzo szeroki. IWSW może w powyższym celu korzystać z kompetencji do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych na podstawie ustawy. W ich trakcie funkcjonariusze IWSW mają prawo obserwowania i rejestrowania, przy użyciu środków technicznych, obrazu zdarzeń w miejscach publicznych oraz dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom (art. 23d ust. 1 pkt 4 ustawy o Służbie Więziennej).

Ustawa uprawnia Szefa IWSW do uzyskiwania i przetwarzania danych telekomunikacyjnych, danych pocztowych oraz danych internetowych, bez zgody i wiedzy osób, których dotyczą te czynności (art. 23v ustawy o Służbie Więziennej). Przedsiębiorcy telekomunikacyjni, operatorzy pocztowi oraz usługodawcy świadczący usługi drogą elektroniczną będą mieć w związku z tym obowiązek udostępniania danych bez udziału pracowników tych jednostek lub przy niezbędnym ich udziale.

W tym stanie rzeczy, biorąc pod uwagę tak istotne i wciąż zyskujące na aktualności problemy związane z inwigilacją obywateli w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych przez służby państwa, Najwyższa Izba Kontroli rozważy przeprowadzenie kontroli, aby uzyskać wiedzę w jaki sposób m.in. służby więzienne wykorzystują szeroko przyznane uprawnienia, w celu dostarczenia Sejmowi RP i społeczeństwu informacji o funkcjonowaniu państwa w tym obszarze.

2 *porównanie*

PREZES
Najwyższej Izby Kontroli

Marian Banaś

Marian Banaś

⁴ Wyrok TK z 30.07.2014 r., sygn. akt K 23/11, OTK-A 2014/7/80.

⁵ Wyrok TK z 20.06.2005 r., sygn. akt K 4/04, OTK ZU 6A/2005/64.

⁶ Dalej: IWSW.

⁷ Ustawą z dnia 22 lipca 2022 r. o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1933).

⁸ Dz.U. z 2022 r. poz. 2470, ze zm. Dalej: ustawa o Służbie Więziennej.